

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

پژوهشکده زبانشناسی

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته زبانشناسی همگانی

بررسی تاثیرپذیری واژگانی زبان مندایی

از زبان‌های رایج در خوزستان

استاد راهنما :

دکتر یحیی مدرسی تهرانی

استاد مشاور :

دکتر آتوسا رستم بیک

پژوهشگر :

سهیلا احمدی

اسفند ماه ۱۳۹۶

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

سپاسگزاری

در لا به لای سطور نحیف سپاس خواستم نامهایی را بیاورم، نامهایی که مرا در راه پر فراز نگارش این پایان نامه یاری دادند. ابتدا تمام قد به احترام مردی راست قامت خبردار می‌ایستم که آیینه راستین صبر، فروتنی و معنای واقعی معلمی است. دکتر یحیی مدرسی که بیش از هر استادی مرا آموخت. اگر نبود خودکار قرمز ایشان بی‌شک سیاهه‌ای سیاه اینجا پیش نظرها سیاه بازی می‌کرد. دوست دارم از چهره مهربان، خانم دکتر رستم بیک عزیز نیز قدردانی کنم که آرام کننده روان پرتشویش من بودند و نامشان در دل من محکوم به زندان ابدی است. چقدر سخت است یافتن واژه‌ای درخور برای قدردانی از سرکار خانم دکتر بهبهانی که مهربانی در لبخند و نگاه ایشان خلاصه شده و بی‌دریغ باران این مهربانی را بر همگان می‌بارد. در این میان شایسته است تشکر ویژه‌ای از جناب آقای دکتر عادل شیرالی بنمایم که در نهایت سخاوت و لطف من را با مردمی به روشنایی آب آشنا کردند. صمیمانه‌ترین سپاس‌هایم را نثار استاد عزیز اشکندا سالم چحیلی می‌کنم که با صبر وصف ناپذیر داده‌های اصلی این پژوهش را در اختیار من گذاشتند و سرکار خانم ندا چحیلی که دلسوزانه پس از استاد چحیلی ادامه کار را به عهده گرفتند. می‌خواهم از نازنین همسرم تشکر کنم که در این مدت مرا به مرخصی یکساله - البته با حقوق - فرستاد بدون آنکه اندکی خم به ابرو آورد و چون کوهی پشتیبان من بود. البته در این میان دوستان عزیزم سرکار خانم ربسن خفاجی زاده و خانم شیما شجاعی هم مرا یاری کردند که مهربانی و یادشان فراموش نشدنی است و در آخر از خودم تشکر می‌کنم که الحق و الانصاف خیلی زحمت و رنج کشید تا توانست این نامه را به پایان برساند تا بشود پایان نامه.

تقدیم بہ قومی

بہ خدمت آب

چکیده:

زبان به عنوان یک نهاد اجتماعی دگرگونی‌های اجتماعی را منعکس می‌کند. زبان و جامعه هر دو به عنوان پدیده‌های پویا پیوسته در حال تغییر و دگرگونی هستند و اصولاً تحول زبان‌ها تحت تاثیر عوامل درون زبانی و برون زبانی از جمله برخوردهای زبانی و قرض‌گیری‌ها از خصوصیات ذاتی هر زبان و گویشی است، اما آنچه امروزه شاهد آن هستیم نه تنها تغییر تدریجی بلکه نابودی و زوال این زبان‌هاست که هر روز با تغییر شیوه زندگی و گسترش ارتباطات جمعی این روند سرعت و شدت بیشتری به خود می‌گیرد. زبان مندایی با حدود ۳۰۰ نفر سخن‌گوی بومی یکی از همین زبان‌ها است که در معرض خطر انقراض قرار دارد. پژوهش حاضر به بررسی تاثیرپذیری واژگانی زبان مندایی از زبان‌های رایج در خوزستان پرداخته است. در این بررسی از دو روش میدانی و اسنادی با استفاده از ضبط داده‌ها از گویندگان بومی مندایی نوین و کنترل داده‌ها در فرهنگ زبان مندایی استفاده شده است. با بررسی داده‌ها مشاهده شد که زبان مندایی بیشترین میزان واژه‌های قرضی را از زبان فارسی به عنوان زبان معیار کشور ایران و زبان عربی به عنوان زبان رایج بخشی از مردم منطقه داراست. این واژه‌ها در روند انتقال از زبان مبدأ به زبان مندایی دچار تحولات آوایی نسبتاً قابل ملاحظه و تحولات معنایی محدودی شده‌اند و بیشترین میزان این واژه‌ها را در حوزه معنایی ابزار و اشیاء مورد استفاده در زندگی روزمره شاهد هستیم.

کلید واژه: زبان مندایی، برخورد زبانی، قرض‌گیری، تحولات آوایی، تحولات معنایی

فهرست مطالب

فصل اول: کلیات

- ۱-۱ مقدمه ۲
- ۱-۲ موضوع پژوهش و اهمیت آن ۳
- ۱-۳ هدف ها ۶
- ۱-۴ پرسش ها ۷
- ۱-۵ فرضیه ها ۷
- ۱-۶ روش شناسی ۸
- ۱-۷ میدان پژوهش ۹
- ۱-۷-۱ وضعیت جغرافیایی اهواز ۱۰
- ۱-۷-۲ پیشینه تاریخی ۱۱
- ۱-۸ مفاهیم بنیادی ۱۲
- ۱-۸-۱ قوم مندایی ۱۲
- ۱-۸-۲ زبان مندایی ۱۲
- ۱-۸-۳ برخورد زبانی ۱۳
- ۱-۸-۴ قرض گیری زبانی ۱۳

فصل دوم: مباحث نظری

- ۲-۱ مقدمه ۱۶
- ۲-۲ برخورد زبانی ۱۶
- ۲-۲-۱ زبان زیرین و زبان زبرین ۱۷

- ۲-۲-۲ قرض گیری زبانی ۲۱
- ۲-۲-۲-۱ انواع قرض گیری زبانی ۲۳
- ۲-۲-۲-۱-۱ قرض گیری واژگانی ۲۳
- ۲-۲-۲-۱-۲ قرض گیری واجی ۲۴
- ۲-۲-۲-۱-۳ قرض گیری دستوری ۲۵
- ۲-۲-۲-۲ شرایط و انگیزه‌های قرض گیری زبانی ۲۶
- ۲-۳ مهاجرت و برخوردهای زبانی ۲۷
- ۲-۴ پیشینه مطالعات ۲۹
- ۲-۴-۱ مطالعات انجام گرفته در خارج از ایران ۳۰
- ۲-۴-۲ مطالعات انجام گرفته در داخل ایران ۳۴
- ۲-۵ نتیجه گیری ۳۶

فصل سوم: ساخت زبان مندایی

- ۳-۱ مقدمه ۳۸
- ۳-۲ قوم و زبان مندایی ۳۸
- ۳-۳ توصیف نظام آوایی و واجی ۴۲
- ۳-۳-۱ تحلیل واجی واژه‌ها ۴۳
- ۳-۳-۲ تحلیل واجی همخوان‌ها ۴۸
- ۳-۳-۳ واج‌های قرضی ۶۸
- ۳-۳-۴ ساختار هجا ۷۰
- ۳-۴ توصیف ساخت واژه ۷۲

- ۷۲ ۳-۴-۱ اسم
- ۷۴ ۳-۴-۱-۱ ساختار اسم
- ۷۵ ۳-۴-۱-۲ اسم و جنس
- ۷۶ ۳-۴-۱-۳ اسم و شمار
- ۷۷ ۳-۴-۱-۳-۱ صورت جمع تصریفی
- ۷۷ ۳-۴-۱-۳-۲ صورت جمع واژگانی شده
- ۷۸ ۳-۴-۱-۳-۳ نشان جمع در واژه‌های قرضی
- ۷۹ ۳-۴-۱-۳-۴ اسامی مرکب و شمار
- ۸۰ ۳-۴-۱-۴ اسم معرفه و نکره
- ۸۱ ۳-۴-۲ صفت
- ۸۳ ۳-۴-۳ ضمیر
- ۸۳ ۳-۴-۳-۱ ضمائر شخصی
- ۸۴ ۳-۴-۳-۱-۱ ضمائر شخصی مستقل
- ۸۵ ۳-۴-۳-۱-۲ ضمائر شخصی واژه بستی
- ۸۶ ۳-۴-۳-۱-۳ ضمائر انعکاسی
- ۸۷ ۳-۴-۳-۱-۴ ضمائر شخصی متقابل
- ۸۷ ۳-۴-۳-۲ ضمائر اشاره
- ۸۹ ۳-۴-۳-۳ موصولی ساز
- ۹۰ ۳-۴-۳-۴ ضمائر مبهم
- ۹۰ ۳-۴-۳-۴-۱ ضمائر مبهم مشتق شده از اسم

- ۹۰ ۳-۴-۳-۴-۲ ضمائر مبهم مشتق شده از کمیت‌نماها
- ۹۱ ۳-۴-۳-۴-۳ ضمائر مبهم مرکب
- ۹۱ ۳-۴-۳-۵ ضمائر پرسشی
- ۹۲ ۳-۴-۴ کمیت‌نماها
- ۹۲ ۳-۴-۴-۱ اعداد
- ۹۳ ۳-۴-۴-۲ کمیت‌نماهای غیر عددی
- ۹۴ ۳-۴-۵ مالکیت
- ۹۵ ۳-۴-۶ فعل
- ۹۵ ۳-۴-۶-۱ افعال واژگانی
- ۹۶ ۳-۴-۶-۲ افعال عبارتی یا مرکب
- ۹۷ ۳-۴-۶-۳ افعال ربطی
- ۹۸ ۳-۴-۶-۴ افعال کمکی
- ۹۹ ۳-۴-۷ تقسیمات فعل
- ۹۹ ۳-۴-۸ زمان و نمود
- ۱۰۰ ۳-۴-۸-۱ نمود کامل
- ۱۰۰ ۳-۴-۸-۱-۱ گذشته ساده
- ۱۰۱ ۳-۴-۸-۱-۲ گذشته کامل
- ۱۰۱ ۳-۴-۸-۲ نمود ناقص
- ۱۰۱ ۳-۴-۸-۲-۱ حال ساده
- ۱۰۲ ۳-۴-۸-۲-۲ حال استمراری

- ۱۰۲ حال همیشگی ۳-۴-۸-۲-۳
- ۱۰۲ گذشته همیشگی ۳-۴-۸-۲-۴
- ۱۰۳ آینده ۳-۴-۸-۲-۵
- ۱۰۳ وجه ۳-۴-۹
- ۱۰۳ وجه اخباری ۳-۴-۹-۱
- ۱۰۴ وجه امری ۳-۴-۹-۲
- ۱۰۴ وجه معلوم و مجهول ۳-۴-۹-۳
- ۱۰۴ وجه معلوم ۳-۴-۹-۳-۱
- ۱۰۵ وجه مجهول ۳-۴-۹-۳-۲
- ۱۰۵ عناصر وجهی ۳-۴-۹-۴
- ۱۰۶ افعال وجهی ۳-۴-۹-۵
- ۱۰۷ قید ۳-۴-۱۰
- ۱۰۸ توصیف ساخت جمله ۳-۵
- ۱۰۹ ساخت‌های گروهی ۳-۵-۱
- ۱۰۹ گروه اسمی ۳-۵-۱-۱
- ۱۱۰ گروه صفتی یا گروه وصفی ۳-۵-۱-۲
- ۱۱۰ گروه قیدی ۳-۵-۱-۳
- ۱۱۰ گروه حرف اضافه ۳-۵-۱-۴
- ۱۱۱ گروه فعلی ۳-۵-۱-۵
- ۱۱۱ الگوهای ترتیب واژه در جمله ۳-۵-۲

۳-۶ نتیجه‌گیری ۱۲۲

فصل چهارم: برخورد زبان مندایی با زبان‌های منطقه

۴-۱ مقدمه ۱۲۴

۴-۲ طبقه‌بندی واژه‌های قرضی ۱۲۴

۴-۳ توصیف داده‌ها ۱۲۵

۴-۴ تغییرات آوایی در واژه‌های قرضی ۱۲۸

۴-۴-۱ درج واکه ۱۲۹

۴-۴-۲ کوتاه‌سازی ۱۳۰

۴-۴-۳ افتادگی و پیشین‌شدگی واکه ۱۳۱

۴-۴-۴ افزاشته‌شدگی ۱۳۱

۴-۴-۵ سایشی‌شدگی ۱۳۳

۴-۴-۶ نرم‌شدگی ۱۳۳

۴-۴-۷ تشدیدزدایی ۱۳۴

۴-۴-۸ مرکب‌شدگی ۱۳۵

۴-۴-۹ واکنارشدگی ۱۳۵

۴-۵ تغییرات معنایی در واژه‌های قرضی ۱۳۶

۴-۶ بررسی حوزه معنایی واژه‌های قرضی ۱۳۷

۴-۷ طبقه‌بندی واژه‌های قرضی بر اساس مقولات دستوری ۱۳۹

۴-۸ بررسی واژگان پایه در مندایی نوین ۱۴۰

۴-۹ آمیزش قرضی ۱۴۲

۴-۱۰ نتیجه گیری ۱۴۳

فصل پنجم: نتیجه گیری

۵-۱ مقدمه ۱۴۵

۵-۱-۱ داده‌های پژوهش ۱۴۵

۵-۱-۲ تحلیل ساختاری ۱۴۵

۵-۲ واژه‌های قرضی ۱۴۶

۵-۳ مقایسه اجمالی با پژوهش هابرل ۱۴۷

۵-۴ بررسی پرسش‌های پژوهش ۱۴۸

۵-۵ مشکلات و محدودیت‌ها ۱۴۹

۵-۶ زمینه‌های پیشنهادی برای مطالعات آینده ۱۴۹

منابع ۱۵۱

واژه‌نامه ۱۵۴

چکیده انگلیسی ۱۶۰

فهرست جداول

- جدول ۱-۳: همخوان‌های آوایی مندایی نوین ۴۸
- جدول ۲-۳: همخوان‌های واجی مندایی نوین ۶۷
- جدول ۳-۳: رده‌بندی بر اساس مولفه‌های عمل و عملگر (برگرفته از دبیرمقدم، ۱۳۹۲) ۱۱۲
- جدول ۴-۳: رده‌شناختی زبان مندایی بر مبنای ۲۴ مولفه ترتیب واژه (برگرفته از دبیرمقدم، ۱۳۹۲) ۱۲۱
- جدول ۱-۴: فراوانی و درصد واژه‌های رایج در مندایی نوین به تفکیک زبان‌ها ۱۲۴
- جدول ۲-۴: فراوانی و درصد واژه‌های قرض‌گیری شده در مندایی نوین به تفکیک حوزه‌های معنایی ۱۲۷
- جدول ۳-۴: فراوانی و درصد واژه‌های قرض‌گیری شده در مندایی نوین به تفکیک مقولات دستوری ۱۳۹

فهرست نمودارها

نمودار ۱-۳: واژه‌های آوایی مندایی نوین ۴۳

نمودار ۲-۳: واژه‌های واجی مندایی نوین ۴۶

نمودار ۳-۳: ساختار هجا ۷۰

نمودار ۱-۴: درصد واژه‌های رایج در مندایی نوین به تفکیک زبان‌ها ۱۲۵

نمودار ۲-۴: مقایسه درصد واژه‌های قرضی در واژگان پایه زبان مندایی نوین در پژوهش حاضر و پژوهش هابرل. ۱۴۲

فصل اول

کلیات

۱-۱ مقدمه

زبان‌شناسی علمی است که به مطالعه و بررسی روش‌مند زبان می‌پردازد و می‌کوشد که به پرسش‌های بنیادین در مورد زبان پاسخ گوید. ترادگیل^۱ (۱۹۷۴: ۲۴-۲۶) معتقد است که زبان‌شناسی، مطالعه علمی زبان و جامعه‌شناسی زبان، مطالعه زبان به عنوان پدیده‌ای اجتماعی در بافت اجتماعی و فرهنگی آن است. ماهیت اجتماعی زبان، آن را با بسیاری از پدیده‌ها و عوامل اجتماعی - فرهنگی مرتبط می‌سازد و این ارتباط، شبکه‌ای از روابط نسبتاً پیچیده را میان زبان و جامعه پدید می‌آورد. هرچند رابطه میان این دو، دو جانبه است، اما بسیاری از زبان‌شناسان تاثیر جامعه و تغییرات اجتماعی را به زبان بارزتر و قابل ملاحظه‌تر می‌دانند.

بنا بر نظر مدرسی (۱۳۹۳: ۲۳) خصلت اجتماعی زبان، آن را با بسیاری از پدیده‌ها، روندها و عوامل اجتماعی - فرهنگی پیوند می‌دهد و این همبستگی و پیوستگی به حدی است که برخی زبان را (و در واقع واژگان زبان را) آینه‌ای دانسته‌اند که پدیده‌ها و دگرگونی‌های مختلف اجتماعی - فرهنگی جامعه را به نوعی در خود منعکس می‌سازد، به طوری که می‌توان میان زبان و جامعه رابطه‌ای دو جانبه قائل شد. زبان و جامعه هر دو به عنوان پدیده‌های پویا، پیوسته در حال تغییر و دگرگونی هستند. البته میزان تغییرات این دو یکسان نیست. به طور کلی تحولات اجتماعی سریعتر رخ می‌دهند و تغییرات زبانی کندترند. این تغییرات کند در جهت تغییرات اجتماعی هستند و سرعت این تغییرات زبانی نیز در حوزه‌های مختلف یکسان عمل نمی‌کنند، یعنی دستور، واژگان و آوا به یک اندازه از تغییرات اجتماعی تاثیر نمی‌پذیرند.

جوامع انسانی از یک سو از درون خود همواره در حال تغییر و دگرگونی هستند، و از سوی دیگر نیز بر اثر تماس با جوامع مختلف، تاثیرات متقابلی از هم می‌پذیرند. زبان‌ها نیز به تبعیت از جوامع خود ناگزیر با یکدیگر تماس پیدا می‌کنند و بر هم تاثیر می‌گذارند. هنگامی که به دلایل گوناگون اجتماعی، فرهنگی،

^۱ P.Trudgill

سیاسی، تاریخی، اقتصادی، جغرافیایی و غیره جوامع انسانی با یکدیگر ارتباط برقرار می‌کنند، زبان آنها نیز در تماس با هم قرار می‌گیرند.

۲-۱ موضوع پژوهش و اهمیت آن

پژوهش حاضر با موضوع تاثیرپذیری زبان مندایی^۱ از زبان‌های رایج در خوزستان با تاکید بر تاثیرپذیری واژگانی به انجام رسیده است. برخورد زبانی^۲ که از مباحث قابل توجه در حیطه جامعه‌شناسی زبان به شمار می‌رود، تاثیرات چشمگیری در سیر تغییر و تحول زبان مندایی داشته است. زبان فارسی به عنوان زبان رسمی کشور ایران، تاثیرات خود را در حوزه‌های گوناگون بر روی دیگر زبان‌های رایج در کشور گذاشته است. این تاثیرات گاهی شدید و گاهی ناچیز هستند. دامنه‌ی آنها نیز می‌تواند سطوح آوایی، واژگانی و دستوری را در برگیرد. با توجه به اینکه استان خوزستان محل سکونت اقوام مندایی در ایران است و نیز با توجه به اینکه زبان عربی در این استان رواج و کاربرد دارد، بالطبع زبان مندایی به دلیل برخورد و تماس با دو زبان فارسی و عربی تاثیراتی از آنها پذیرفته است. به این ترتیب، در پژوهش حاضر به برخورد زبان‌ها و تاثیرات آن پرداخته می‌شود. زبان فارسی با توجه به جایگاه رسمی آن در امر آموزش و غیره بر سایر زبان‌ها در قلمرو کشور ایران برتری دارد که عواملی چند را به عنوان دلایل این برتری می‌توان برشمرد. از جمله این عوامل تاثیر رسانه‌ها در زندگی اجتماعی امروز است. رسانه‌های گروهی در ایران غالباً از زبان فارسی به عنوان ابزار ارتباطی خود بهره می‌گیرند. حتی آن دسته از رسانه‌هایی که دامنه نفوذ آنها به صورت محلی است نیز به طور غالب از زبان فارسی به عنوان زبان معتبر استفاده می‌کنند تا در جلب نظر مخاطبان خود به نحوی موثرتر عمل کنند. در مدارس و دانشگاه‌های کشور نیز عموماً این زبان فارسی است که به عنوان زبان آموزش مورد استفاده قرار می‌گیرد.

1. mandaic language

2. linguistic contact

زبان فارسی که زبان رسمی کشور ایران است، حمایت‌های دولتی را نیز در اختیار دارد. مهاجرت افراد به شهرهای بزرگ نیز روز به روز به تعداد افرادی که ناگزیر زبان فارسی را در زندگی روزمره به کار می‌گیرند می‌افزاید و این روند تا به آنجا می‌تواند پیش رود که فرد، دیگر از زبان مادری خود استفاده نکند و حتی با فرزندان خود به زبان فارسی که زبانی معتبر به حساب می‌آید، سخن بگوید. بدین‌گونه در اینجا نیز جایگاه زبان فارسی تقویت شده و زبان‌های اقلیت تضعیف می‌شوند.

زبان فارسی گذشته از نقش ارتباطی آن، به عنوان یادگار کهن گذشتگان این مرز و بوم، همواره عاملی برای ایجاد وحدت میان اقوام و نژادهای مختلف این سرزمین به شمار می‌رود. با وجود این نباید از خاطر برد که در کنار این زبان، زبان‌ها و گویش‌های محلی متعددی در کشورمان وجود دارند که برخی از آنها در خطر نابودی هستند. هر یک از این زبان‌ها (و گویش‌ها) به عنوان زبان مادری یکی از اقوام ایرانی، بخشی از فرهنگ و هویت قومی آنان به حساب می‌آیند و منعکس‌کننده آداب، رسوم، ارزش‌ها و باورهای آن قوم و در عین حال وسیله‌ای برای انتقال این ارزش‌ها از نسلی به نسل دیگر هستند.

با توجه به آنکه تحقیقات اندکی در زمینه زبان مندایی به عنوان یکی از زبان‌های در حال انقراض – به ویژه در داخل کشور – صورت گرفته است، این پژوهش در نظر دارد با بررسی میزان تاثیرپذیری این زبان از زبان‌های رایج در منطقه مورد بررسی گامی در جهت معرفی و شناساندن این زبان که بخشی از میراث ناملموس فرهنگی کشور ما به شمار می‌آید، بردارد. به نظر می‌رسد که این پژوهش بتواند درآمدی بر فعالیت‌های آینده در مسیر گشودن عرصه‌های نوین در مطالعه جامعه شناختی این زبان باشد؛ شایان ذکر است که در کشور ما در مورد این زبان اغلب کارهایی توصیفی انجام شده، که هیچ‌کدام رویکرد زبان‌شناختی نداشته‌اند.

زبان مندایی از جمله ناشناخته‌ترین زبان‌های موجود در سرزمین ایران به حساب می‌آید و همین امر می‌تواند با واکاوی تاریخی و گفتمانی در این زبان ما را به رهیافت‌هایی نو رهنمون سازد که انگاره‌های مجهول و ناپیدا در مراحل تغییر این زبان را برای ما روشن سازد.

بنا بر نظر بشیرنژاد (۱۳۸۳: ۶۶) تحول و دگرگونی زبان‌ها بیشتر تحت تاثیر عوامل درون‌زبانی و برون‌زبانی از خصوصیات ذاتی هر زبان و گویشی است و همه زبان‌های ایرانی نیز در گذر زمان دستخوش تغییرات و تحولاتی گشته‌اند. اما آنچه امروزه شاهد آن هستیم و برای علاقه‌مندان این زبان‌ها نگران‌کننده است، نه تنها تغییر تدریجی، که زوال یا نابودی بطنی این زبان‌هاست که تحولات اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و اقتصادی سال‌های اخیر موجبات آن را فراهم آورده و هر روزه با تغییر شیوه‌های زندگی و گسترش ارتباطات جمعی و رسانه‌های گروهی، این روند سرعت و شدت بیشتری به خود می‌گیرد. رفته رفته با نزول ارزش و پایگاه اجتماعی این زبان‌ها در مقابل زبان فارسی، کاربرد آنها در حوزه‌های مختلف کمتر می‌شود و با ادامه وضع موجود بیم آن می‌رود که این زبان‌ها برای همیشه به دست فراموشی سپرده شوند.

یونسکو برای نخستین بار در سال ۱۹۹۶ اطلس زبان‌های در معرض خطر را منتشر نمود و توسط آن در مورد انقراض زبان‌ها در جهان هشدار داد. این هشدار، اکنون توسط سیاست‌گذاران و همچنین جوامع زبانی و دانشمندان، رسانه‌ها و جامعه مدنی در جهان جدی گرفته شده است. این اطلس با همکاری گروه گسترده-ای از محققین از سراسر دنیا تکمیل شده و با ویراستاری موزلی^۱ ویراست سوم آن در سال ۲۰۱۰ به چاپ رسیده است.

انقراض یک زبان به معنای تقلیل توانایی‌های بشریت است. هر زبانی چه جزو زبان‌های فراگیر باشد و چه جزو زبان‌هایی باشد که تعداد کمی از انسان‌ها قادر به تکلم به آن هستند، نمادی از فرهنگ بشری است. مرگ یک زبان به طور غیر قابل اجتنابی به نابودی و حذف بخش‌های مختلفی از میراث فرهنگی ناملموس از قبیل هنر، تجربیات جوامع، سنت‌های شفاهی مانند شعر، لطیفه، ضرب‌المثل و افسانه‌ها می‌انجامد. بر اساس گزارش موزلی (۲۰۱۰: ۳) در این راستا یونسکو تلاشی را برای احیای زبان‌های در معرض خطر در

1. Ch.Moseley

جهان آغاز کرده است. در اطلس زبان‌های در معرض خطر از زبان مندایی با حدود ۳۰۰ نفر سخنگو به عنوان یکی از زبان‌های ایران یاد شده که به طور جدی در معرض خطر انقراض قرار گرفته است (همان: ۴۶).

این زبان از جمله زبان‌های آرامی^۱ است که از نظر مذهبی و تاریخی ارزشمند است. از آنجا که زبان مندایی از جمله زبان‌های در خطر کشور ماست، توصیف، تحلیل و مستندسازی این زبان از نقاط قوت پژوهش حاضر می‌تواند به حساب آید. در بسیاری از پژوهش‌های انجام شده درباره مندائیان بیشتر به جنبه‌های غیر زبانی (دینی و فرهنگی) این قوم توجه شده است، اما رویکرد پژوهش حاضر زبان‌شناختی است که تاکنون در ایران چندان مورد اقبال نبوده است.

۳-۱ هدف‌ها

در پژوهش پیش رو که در عرصه زبان‌شناسی اجتماعی صورت پذیرفته است، نگارنده هدف‌های کلی و جزئی را دنبال می‌کند که به شرح زیر است:

هدف‌های کلی

۱. توصیف عمومی ساخت زبان مندایی به عنوان یکی از زبان‌های در معرض خطر کشور
۲. بررسی تاثیرپذیری زبان مندایی از زبان‌های دیگر به ویژه در سطح واژگانی

هدف‌های جزئی

1. aramaic language

۱. بررسی واژه‌های قرضی وارد شده از زبان‌های رایج در منطقه

۲. بررسی کلی واژه‌های هم‌ریشه با زبان‌های فارسی و عربی در زبان مندایی

۳. مستندسازی زبان مندایی

۴-۱ پرسش‌ها

در این پژوهش میزان تاثیرپذیری این زبان از زبان‌های فارسی و عربی بررسی می‌شود و به این مساله نیز پرداخته می‌شود که واژه‌های بیگانه در چه حوزه‌هایی از زندگی اجتماعی بیشتر به این زبان وارد شده است.

پرسش‌هایی که در این پژوهش به دنبال پاسخ‌گویی به آنها هستیم را می‌توان اینگونه فهرست کرد:

۱. زبان مندایی در چه سطوحی تحت تاثیر زبان‌های رایج در منطقه قرار گرفته است؟

۲. زبان مندایی از کدام یک از زبان‌های رایج در منطقه بیشتر تاثیر پذیرفته است؟

۳. در چه حوزه‌هایی از زندگی اجتماعی واژه‌های بیگانه بیشتر به زبان مندایی وارد شده است؟

۴. واژه‌ها در فرآیند انتقال به زبان مندایی تا چه حد دچار تحولات آوایی و معنایی شده‌اند؟

۵-۱ فرضیه‌ها

فرضیه‌های پژوهش را نیز می‌توان با در نظر گرفتن تغییرات و تاثیرات احتمالی، این گونه دسته‌بندی

کرد:

۱. این زبان در سطوح معنایی و آواشناختی و واژگانی از زبان‌های رایج در منطقه تاثیر پذیرفته‌است.

۲. مواردی از قرض‌گیری، آمیزش قرضی و تغییرات تلفظی در نتیجه تاثیرپذیری واژگانی از زبان‌هایی چون عربی و به ویژه فارسی در زبان مندایی دیده می‌شود.

۳. در حوزه‌های علمی، سیاسی و فرهنگی واژه‌های بیگانه بیشتر وارد زبان مندایی شده‌اند.

۴. در انتقال از زبان‌های مبداء به مندایی واژه‌های قرضی دچار تغییرات آوایی و معنایی محدودی می‌شوند.

۶-۱ روش‌شناسی

در پژوهش حاضر از دو روش اسنادی و میدانی استفاده می‌شود. پژوهش میدانی پژوهشی است که بر روی پدیده‌های عینی محسوس و قابل اندازه‌گیری صورت می‌گیرد. به طور کلی، هر مطالعه علمی بزرگ یا کوچکی که روابط را به طور نظام یافته دنبال می‌کند و فرضیه‌ها را می‌آزماید و نیز در شرایط زندگی واقعی مانند: جوامع محلی، مدارس، کارخانه‌ها، سازمان‌ها و موسسه‌ها اجرا می‌شود، از نوع مطالعه میدانی است. در پژوهش میدانی، محقق معمولاً از روش‌هایی مانند مشاهده، مصاحبه و پرسشنامه برای گردآوری اطلاعات مورد نیاز خود بهره می‌برد.

در پژوهش اسنادی، اطلاعات لازم در مورد ریز موضوع‌های پژوهش، از طریق مطالعه کتاب‌ها، مقاله‌ها، و پایان‌نامه‌ها و دیگر آثار مکتوب که به طور معمول در کتابخانه‌های عمومی یا تخصصی موجود است و نیز با اندیشه‌ورزی و تدبر بر روی اطلاعات، به دست می‌آید. بر این اساس، محقق نخست باید نوعی کتاب‌شناسی متناسب با پژوهش خود را فراهم آورد. منبع‌شناسی، محقق را آگاه می‌سازد که از هر منبع در چه موضوعی و به چه اندازه باید استفاده کند.

روش میدانی در پژوهش حاضر - با توجه به در معرض خطر بودن زبان مندایی و تعداد کم گویشوران کاملاً مسلط بر این زبان - از طریق گفتگوی مستقیم و مصاحبه با سخنگویان بومی مندایی ساکن اهواز